

קול צופיין

קול צופיין נשאן קול יחדו ירגנו

תליון ב"ס
1269

וירא תשפ"ו | השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

תיקון מערכת המשפט בישראל

הסרת הסיגים ממערכת המשפט – כואבת

הסרת החלקים המקולקלים לא תהיה קלה. אבל כשהם יתחילו ליפול, הם יפילו אחד את השני 'ושבר פשעים וחסמים יחדו ועזבי ה' יכלו' הם יתביישו מעמדות הכח שחמדו "כי יבשו מאילים אשר חמדתם" יתביישו מגינות שקנו בכספי השוחד "ותחפרו מהגנות אשר בחרתם". יתייבשו מחוסר מים "כי תהיו כאלה נבלת עלה וכגנה אשר מים אין לה". ישרפו כמו עץ יבש "היה החסן לנערת ופעלו לניצוץ וכערו שניהם יחדו ואין מכבדה" (ישעיהו א).

פשעים במערכות המשפט בישראל

מערכת המשפט בישראל עוברת זעזוע גדול. הפרקליטה הצבאית הראשית יושבת בכלא על שלל עבירות חמורות שבראשן מככתב עלילת דם על חיילי צה"ל כאילו הם אנסים ח"ו. נאשמת בהפצה מכוונת של העלילה הזאת בכלי התקשורת המרכזיים בעולם. הטעיה ושקר של בית המשפט העליון באמצעות היועצת המשפטית לממשלה.

לפשע הזה היו שותפים גם אנשים ממערכת המשפט הצבאית וגם מלשכת היועצת המשפטית. היועמשי"ת עושה לה הנחות ולא חוקרת אותה כמעט חודש, שתכין את עצמה ותעלים ראיות. לא לקחה את התלפון שהכיל שיחות חשובות. האמינה לכל שקר שנאמר על ידה אפילו שאין בו טיפת הגיון.

ייד השרים והסגנים היתה במעל

גם השופטים העליונים היו שותפים במעל הזה. האדם הכי שוטה מבין שהצהרות השקריות של היועמשי"ת והפצרי"ת הם שקרים שנועדו להגן על האליטה של המקורבים והמיוחסים. עליהם קורא ישעיהו "שרין סוררים ונברי גנבים". אעפ"כ השופטים קיבלו את הבדיות הללו כאילו הם אמת לאמיתה. חשוב להזכיר כי יש פה "שבר פשעים וחסמים יחדו" הם ביחד עם בכירי התקשורת שידעו ושתקו וחיופו על הפשע הנורא הזה.

משפטי הצדק של אברהם כנגד סדום ועמורה

ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט

פרשת השבוע עוסקת בתיקון המשפט. מצד אחד אנחנו קוראים על אברהם אבינו שנאמר עליו: כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליי" (בראשית יט). אברהם מלמד את בניו לדורות לעשות גם משפט צדק וגם צדקה. להלן נלמד שזה שילוב מורכב וחכמינו לימדו איך משלבים את שני הערכים הללו.

שמעו דבר ה' קציני סדם האזינו תורת אלהינו עם עמרה

התיאור הזה של אברהם נאמר בהקשר לדיון אם להחריב את סדום ועמורה. ישעיהו הנביא מתאר כי הקלקול שלהם היה במערכת משפט שמגינה על החוזקים המקורבים והמיוחסים. "שרין סוררים ונברי גנבים". מקבלים טובות הנאה "כלו אהב שחד ורדף שלמנים". העניים שלא יכולים לשלם שוחד, ואינם חברים של השופטים לא יזכו לעולם בדיון. "תום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם". להם קורא הנביא סדם ועמורה "שמעו דבר ה' קציני סדם האזינו תורת אלהינו עם עמרה" (ישעיהו א).

הגאולה תלויה בתיקון מערכת המשפט הזו

הנביא אומר שהגאולה תלויה בתיקון מערכת המשפט. "ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעצך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה: ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה". אבל התיקון יהיה כואב. "לכן נאם האדון ה' צבאות אביר ישראל הוי אנהם מצרי ואנקמה מאויבי: ואשיבה ידי עליך ואצרך פבר סיגך ואסירה כל בדיליך". ישעיהו ממשיך את התיקון לזיכור כסף וזהב מסיגים ובדיל. והנמשל הוא להסיר את החלקים הרעים ויתגלה היופי של ישראל כפי שכתוב בפרק ב' "ושפט בין הגוים והזכית לעמים רבים ונתתו חרבותם לאתים וכיו".

את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם

מי ששילם את המחיר של הפשעים הללו הם לוחמים צדיקים שנלחמו ומסרו נפש להגן על עם ישראל כאשר הבכירים התעלמו בזלזול מכל ההתראות וישנו על מיטתם. הלוחמים הם אלה שנדרפו על לא עוול בכפם. אנשים שלא מוקושים למוקדי הכת. הם ונשותיהם וילדיהם שסובלים הכפשות נוראיות במשך שנתיים במקום לקבל צל"ש על הקרבנות.

על הרשע הזה מתנבא הנביא יחזקאל ואומר. "בן אדם הנבא על רועי ישראל וכו' "את החלב תאכלו ואת הצמר תלבשו הנביאה תזבחו הצאן לא תרעו". אחרי שפיקתם את עצמכם בשכר גבוה ובפנסיות דשנות שכחתם את החלשים "את הנחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם ולנשבת לא חבשתם ואת הנדחת לא חבשתם ואת האבדת לא חבשתם ובחזקה רדיתם אתם ובפרך". לכן אומר ה' הנני אל הרעים ודרשתי את צאני מידם והשבתיים מרעות צאן ולא ירעו עוד הרעים אותם והצלתי צאני מפייהם ולא תהיין להם לאכלה" (יחזקאל לד).

הראיה של אברהם לעומת הסנורים

אברהם רואה למרחק

יש דבר מדהים בפרשת וירא שמתחילה במילה "וירא" ומילה זו חוזרת על עצמה שמונה פעמים עם אברהם, יותר מכל מישהו אחר בתנ"ך. כאן שלוש פעמים. "וירא אליו ה' באלני מנרא והוא ישב פתח האהל כחם היום: וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה" (בראשית יח). בהמשך הפרשה אברהם רואה את סדום, מה שאשת לוט לא יכולה לראות "וישקף על פני סדם ועמרה ועל כל פני ארץ הפקר וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן".

אברהם רואה את הקולות

גם בעקידה נאמר על אברהם "וירא" עוד פעמיים. ה' אומר לו "והעלהו שם לעלה על אחד הקרים אשר אמר אליך" (כב) ולבסוף הוא רואה במקום לשמוע. "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחק". ממש כמו מעמד הר סיני "וואים את הקולות".

גם בהמשך העקידה כתוב "וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקניון". ולכן הר המוריה נקרא על שם הראיה לדורות "ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' ירא אשר יאמר היום בהר ה' יראה". עד היום קוראים לירושלים בשמה שמורכב משתי מילים: יראה ושלם.

לפני ברית המילה - במחזה

הזוהר מודגיש כי כח הראיה של אברהם בא לו בזכות ברית המילה. הקפדה על צניעות וקדושה, שלא הייתה בסדום, פותחת את העיניים. לכן אחרי הברית מופיע הביטוי ראיה שש פעמים. לעומת זאת לפני הברית כתוב ביטוי אחר "אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה" (טו). ובמשך "ויזא אתו החוצה ויאמר הנבט נא השממה וספר הכוכבים אם תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך". הוא רואה מה שאחרים לא רואים, אבל לא במדרגה הגבוהה.

"אמר רבי שמעון תא חזי, עד לא אתגור אברהם הנה חד דרגא מליל עמיה, ומאן איהו דא מחזה דכתיב, (במדבר כד) מחזה שדי חזון. פון דאתגור הוה קלהו דרגין שראן על האי דרגא, וכדין מליל עמיה הדא הוא דכתיב, (שמות ו) וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי" (זהר חלק א דף פט/א).

בברית המילה אברהם מקבל שתי עיניים רוחניות. כך מביא רש"י על המילים "ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והנה תמים" - "עכשיו אתה חסר חמשה אברים שתי עינים, שתי אזנים, וראש הגויה. אוסיף לך אות על שמך והיו מנין אותיותך מאתיים ארבעים ושמונה כמנין אברך".

לעומת אברהם - אנשי סדום לא יכולים לראות

לעומת אברהם - אנשי סדום מוכים בסנורים. "ונאת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד גדול וילאו למצא הפתח" (טו). סנורים זה לא כמו עיוור שידוע שהוא לא רואה. המוכה בסנורים חושב שהוא רואה ואינו רואה כלום. לכן הם ממשיכים לחפש את הפתח.

כמו חיל ארם שה' מכה אותם בסנורים (מלכים ב ו) ובא אליהם אלישע הנביא ואומר להם "לא זה הדרך ולא זה העיר, לכו אחרי ואוליכה אתכם אל האי אשר תבקשון. וילך אותם שמרונה: ויהי כבאם שמרון ויאמר אלישע ה'. פקח את עיני אלה ויראו. ופקח ה' את עיניהם ויראו והנה בתוך שמרון". עד שנפקחות עיניהם נדמה להם שהם רואים ולכן הם הולכים אחרי אלישע.

למה אנשי סדום לא רואים? כי הראיה תלויה בעשית משפט צדק. "וישחד לא תקח פי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים" (שמות כג ח). וכן דברים (טו). ואין לך אנשים שמוטים לשפוט עוול כמו אנשי סדום ועמורה. לכן הם מוכים בסנורים.

קנית הראיה בכניסה לארץ ישראל

אחרי שהזוהר מסביר כי כח הראיה בא לאברהם אחרי ברית המילה הוא שואל על כך שגם לפני הברית נאמרה ראה, "ואי תיקא דהא בקדמייתא כתיב וירא ה' אל אברהם". שבתחילה ה' אומר לאברהם. "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וכו'". כשאברהם נכנס לארץ נאמר "וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (בראשית יב ועיין אה"ח הקדוש).

עונה הזוהר "תא חזי, בקדמייתא יתב קודשא בריה דהא חכמה לאברהם למנדע חכמה לאתדבקה ביה וידע דנא דמיהימנותא, אבל למללא עמיה לא הנה אלא האי דרגא תתאה בלחודוי, פון דאתגור, קלהו דרגין עלאין הוה שראן על האי דרגא תתאה בגין למללא עמיה". בזכות הכניסה לארץ ישראל, שהיא במדרגת הראיה, זכה אברהם לראיה מכל החכמה, למרות שעדיין היה במדרגה פחותה.

מעלה רוחנית גדולה לעולים לארץ

עד היום יש לעולים כח ראיה אפילו אם הם לא במדרגה, אחר כך כשהם מתקדשים ועושים ברית מילה הם זוכים בכח הראיה בכל מדרגותיהם. וכן רואים בדורינו אנשים שאינם במעלה רוחנית גבוהה, מתלהבים ומתאהבים ומתרגשים ממעלת ארץ ישראל שכלפי חוץ נראית כמו כל הארצות, אבל מי שרואה את נשמתה - מתלהבת נשמתו ביחד איתה.

מערכת המשפט של סדום ועמורה

כאילו הגונים וכאילו ישרים

חכמינו בגמרא סיפרו כי אנשי סדום היו מציגים לכולם מצג של ישרה והגינות. "פי הנה מתרמי להו עניא, יקבו ליה כל חד וחד דינרא, וכתבי שמייה עליה" כשהיה בא עני לסדום היו אנשי העיר נותנים לו צדקה בשווי של דינר. ורק היו כותבים את שמותם על הדינר הזה. "ורפתא - לא הנה קמטו ליה" כשהיה מגיע העני לקנות בחנות, לא היו המוכרים מסכימים לקבל את הדינרים הללו.

כך היו העני ואשתו וילדיהם מתים ברעב כשכל סדום מלאה באוכל. "כי הנה מית, אתי כל חד וחד וְשָׁקַל דִּידֵיהּ" כשהיו העני ואשתו וילדיו מתים מרעב היו אנשי סדום פושטים על גופם ולוקחים כל אחד את הדינר עם השם שלו. לא היה שם חלילה מישהו שיקח את הדינר עם השם של חברו.

שופטי בית המשפט העליון של סדום

חכמינו מספרים שהיו בסדום שופטים עליונים ומחוזיים. הכל, חוץ מצדק. "אֲרַבְעָה דִּינֵי הוּוּ בְּסָדוּם, שְׁקָרָא, וְשִׁקְרוּרָא, וְזַיִפִּי, וּמְצָלֵי דִינָא" (סנהדרין קט). לשופטים הללו היה ספר חוקים שמטרתו להרחיק אנשים עניים שלא יבקשו מהם צדקה. הגמרא מביאה דוגמאות מספר החוקים הזה שכולם משפט בלי צדק. הפושע לא מורטע והנפגע לא מקבל פיצוי על הפגיעה.

חוק שנועד להעשיר עשירים

"אמר, דאית ליה חד תורא - מרעי, חד זומא. דלית ליה - לרעי, תרי זומי" מי שיש לו שור אחד ירעה את העדר המשותף יום אחד. העניים שאין להם בכלל שוורים, ירעו את העדר המשותף שני ימים. ההגיון הוא ברור, הם עניים ואין להם שוורים, בוודאי הם יותר פנויים מהעשירים לתרום את חלקם למאמץ המשותף של בניית סדום. כך מספרת הגמרא על אליעזר עבד אברהם שהגיע לסדום ואחד מהעיר פצע אותו. תבע אליעזר את הפוגע אצל דיני סדום. והם אמרו לאליעזר שהוא חייב לשלם לפצוע כמו שמשלמים למי שמקוץ דם לצרכים רפואיים.

איך בודקים משפט צדק?

הוציא אליעזר אבן גדולה מכיסו, רזק על השופטים ופצע אותם. אמר אליעזר לשופטים אתם כעת חייבים לי על הטובה שעשיתי לכם כשהקזתי לכם דם. אין צורך שתשלמו לי, תשלמו ישירות לפצוע שפצע אותי. אני חייב לו ואתם חייבים לי. השופטים הסדומיים לא היו יכולים להתנגד לו כי בסדום עושים מצגת של יושר וצדק. אליעזר הראה במעשיו שהחוק לא שווה בכל.

כשאין צדק - כל העם הופך להיות מושחת

כשמערכת המשפט נותנת גב לרשעים ולא מגינה על החלשים, לומדים כולם להרשיע. כך קורה שבתוך מספר שנים אין אפילו צדיק אחד בסדום. "טָרַם וְשָׁכְבוּ וְאִנְשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סָדָם נִסְבוּ עַל הַבַּיִת מִנְעַר וְעַד זָקֵן כָּל הָעָם מִקְצָה" (בראשית יט, ד). כל העם, מקצה עד קצה, רוצה לאנוס את האורחים של לוט. גם כשלוט מציע להם את בנותיו הם לא מסכימים, הם רוצים רק את הסטיה הקלוקלת. כך זה בגלל שכאשר יש "משל מקשיב על דבר שקר כל משפתיו וְשִׁעִים" (משלי כט, יב - רד"ק).

אברהם - התשובה לתועבות סדום

משפט צדק ולא משפט מעוול

אל מול הקלוקל של סדום יש את הדרך של אברהם, משפט וצדקה. וצריך לשים לב שיש בתורה משפט צדק ויש משפט וצדקה. על משפט צדק אומרת התורה "לא תעשו ענל במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמי" (ויקרא יט). יודעת התורה שיש מערכת משפט שאין בהם צדק. לכן היא מזהירה לעשות משפט צדק. כך נאמר גם בספר דברים "וְאֶצְוָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחִיכֶם וּשְׁפִטָתְכֶם צָדֵק בֵּין אִישׁ וּבֵין אֲחִיו וּבֵין גֵּר" (דברים א' טז). אפילו גר שאין לו חברים - זכאי למשפט צדק. כך חוזרת ואומרת התורה את ההלכה הזאת לרוב חשיבותה "שִׁפְטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶן כְּכֹל שֶׁעָרְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוֹ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צָדֵק" (שם טז).

השופטים החלקלקים - מסלקים שכינה מישראל

אל מול שופטי הצדק יש את השופטים החלקלקים שמוזכרים בתהלים (יב) "שָׂא יְדִבְרוּ אִישׁ אֶת רַעְוָה שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת בְּלִבָּב וּלְבַי יְדִבְרוּ: יְכַרְתֵּהוּ ה' כָּל שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מְדַבְּרַת גְּדֻלוֹת: אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנָנוּ נִגְבִּיר שִׁפְתֵינוּ אֲתַנּוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". מאחרי החלקות לשון הללו מסתתרת גאוה וחוסר אמונה, מי אדון לנו. התוצאה היא "מִשְׁדֵּ עֲנִיִּים מֵאֲנַקַת אֲבִיוֹנִים עֲתָה אָקִים יָאֵמַר ה' אֲשִׁית בְּיַשֵּׁעַ יַפִּיחַ לוֹ" אם תנצלו את האביונים אומר ה' שהוא יקום לנקום את נקמתם (תהלים יב).

ירושלים ומלכות בית דוד נבנים בצדקה

וְשִׁפְט בְּצָדֵק דְּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֲנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַנְּבִיא הַתְּנַבֵּא וְאָמַר שְׁלַעֲתִיד צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תַּפְדֵּה וּשְׁבִיחָה בְּצָדֵקָה. כך הייתה מלכות בית דוד "וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצָדֵקָה לְכָל עַמּוֹ". כך ממשיך בנו שלמה ומקבל על כך שבחים ממלכת שבא "בְּאַהֲבַת ה' אֶת יִשְׂרָאֵל לְעַלְמָה וַיִּשְׁמֹךְ לְמִלְכָּה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְצָדֵקָה" (מלכים א' ט). כן לעתיד לבא תבנה מלכות בית דוד בירושלים במשפט ובצדקה "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וּשְׁבִיחָה בְּצָדֵקָה" (ישעיהו א). ועל המשיח "וְשִׁפְט בְּצָדֵק דְּלִים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעֲנֵי אֶרֶץ וְהִפָּה אֶרֶץ בְּשִׁבְטֵי פִיו וּבְרוּחַ שְׁפָתָיו יְמִית רָשָׁע" (ישעיהו יא).

משפט וצדקה - משה ואהרן

הגמרא בסנהדרין (דף ו' ע"ב) שואלת "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה, וצדקה אין משפט?" רבי אליעזר מסביר שמדובר באנשים שונים. "רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אסור לבצע (לעשות פשרה), וכל הבוצע הרי זה חוטא, וכל המכרף את הבוצע הרי זה כנאץ, ועל זה נאמר, (תהלים י) 'וּבְצַע בְּרָךְ, נֶאֱחָז ה'".

אָלָא, יָקָב הַדִּין אֶת הָהָר, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים א) "כִּי הַמִּשְׁפָּט לְאֱלֹהִים הוּא". וכן משה היה אומר, "קָבַד הַדִּין אֶת הָהָר". אָבֵל אֶהְרֶן - אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם, וְגַם שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (מלאכי ב) "תּוֹרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ, וְעוֹלָה לֹא נִמְצְאָה בְּשִׁפְתָיו, בְּשִׁלּוֹם וּבְקִישׁוֹר הִלֵּךְ אֹתִי, וְרַבִּים הִשִּׁיב מַעֲוֹן" (סנהדרין דף ו' ע"ב).

דוד שקול כמשה ואהרן ביחד

ממשיכה הגמרא ומספרת כי דוד איחד את שני הכוחות של משה ואהרן. "וְכֵן אֶת הַדִּין זָכָה אֶת הַזְּכָאִי וְחָיֵב אֶת הַחֵיִב, וְרָאָה שְׁנֵתְחַיֵּב עֲנֵי מִמּוֹן, וְשִׁלַּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, זֶה מִשְׁפָּט וְצָדֵקָה, מִשְׁפָּט לְזָה וְצָדֵקָה לְזָה. מִשְׁפָּט לְזָה, שֶׁהַחֵזִיר לוֹ מִמּוֹן, וְצָדֵקָה לְזָה, שֶׁשִׁלַּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר, "וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצָדֵקָה לְכָל עַמּוֹ", מִשְׁפָּט לְזָה, שֶׁהַחֵזִיר לוֹ אֶת מִמּוֹנוֹ, וְצָדֵקָה לְזָה, שֶׁשִׁלַּם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ. קִשְׂיָא לִיהּ לְרַבִּי הָאִי "לְכָל עַמּוֹ" לְעֲנֵיִים" מִיְבַעֵי לִיהּ! אָלָא, רַבִּי אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שִׁלַּם שְׁלָם לוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, זֶהוּ מִשְׁפָּט וְצָדֵקָה, מִשְׁפָּט לְזָה וְצָדֵקָה לְזָה, מִשְׁפָּט לְזָה, שֶׁהַחֵזִיר לוֹ מִמּוֹנוֹ, וְצָדֵקָה לְזָה, שֶׁהוֹצִיא גְזֻלָּה מִתַּחַת יָדוֹ:

משפט וצדקה - פשרה

רבי יהושע בן קרח חולק על רבי אליעזר ואומר שמצווה לדין לעשות פשרה "רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אוֹמֵר, מִצְוָה לְבַצֵּעַ, שֶׁנֶּאֱמַר, (זכריה ח) "אֲמַת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפִטוֹ בְּשִׁעְרֵיכֶם", וְהֵלֵא בְּמִקּוּם שֵׁשׁ מִשְׁפָּט אֵין שְׁלוֹם, וּבְמִקּוּם שֵׁשׁ שְׁלוֹם אֵין מִשְׁפָּט? אָלָא, אֵיזְהוּ מִשְׁפָּט שֵׁשׁ בּו שְׁלוֹם? הֲוֵי אוֹמֵר, זֶה בְּצוּעַ (פשרה). וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר, (ש"ב ח) "וַיְהִי דָּוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצָדֵקָה", וְהֵלֵא כָּל מִקּוּם שֵׁשׁ מִשְׁפָּט אֵין צָדֵקָה, וְצָדֵקָה - אֵין מִשְׁפָּט? אָלָא, אֵיזְהוּ מִשְׁפָּט שֵׁשׁ בּו צָדֵקָה? הֲוֵי אוֹמֵר זֶה בְּצוּעַ". והלכה כמותו.

מצווה לומר לבעלי דינים בתחלה: הדין אתם רוצים או הפשרה?

וכך נפסק בשו"ע (ח"מ סימן יב) "מצווה לומר לבעלי דינים בתחלה: הדין אתם רוצים או הפשרה? אם רצו בפשרה - עושים ביניהם פשרה. וכשם שמוזהר שלא להטות הדין, כך מוזהר שלא יטה הפשרה לאחד יותר מחבירו. וכל בית דין שעושה פשרה תמיד הרי זה משובח. במה דברים אמורים, קודם גמר דין, אף על פי ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה, מצווה לבצוע. אבל אחר שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב, אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם."

לפעמים יש צדק בלי משפט

מה עושים כשהפצריט זורקת את הפלאפון למים?

הגמרא (סנהדרין לב/ב) אומרת שאסור לדיין לדון דין מרומה. וכן בגמרא (שבועות דף ל/ב) "מנין לדיין שיוודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידין אחתכנו ויהא קולר תלוי בצואר עדים תלמוד לומר מדבר שקר תרחק". וכך הלכה "הדין שבא לפניו דין מרומה לא יאמר אחתכנו ויהיה העון תלוי על העדים אלא ידרשנו ויחקרנו היטב. אם יראה לפי דעתו שאין בו רמאות - חותך הדין ע"פ העדים.

אבל אם לבו נוקפו שיש בו רמאות או שאין דעתו סומכת על דברי העדים אף על פי שאינו יכול לפסולן. או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי והשיא את העדים אע"פ שהם כשרים ולפי תומם העידו וזה הַקָּטָן. או שנראה לו מכלל דבריהם שיש שם דברים אחרים ואינם רוצים לגלותן - כל אלו הדברים וכיוצא בהן אם באו לדיין אסור לו לחתוך אותו הדין אלא יסלק עצמו ממנו".

כשהנתבע משקר - אסור להסתלק מהמשפט

אבל כשהנתבע משחק את המשחקים הללו, זורק את הפלאפון שלו לים, ומסתיר ראיות - חייב הדיין לדון אע"פ שאין ראיות. "וזה דוקא כשהנתבע רמאי אבל אם הנתבע רמאי כ"ש שישתדל בו לבטל דברי הרמאי". כך היה עם החוקרים במשפט ראש הממשלה נתניהו. אחד מהם היה תת ניצב שתוך כדי עדותו במשך 8 ימים הוא אמר 973 פעמים "לא זוכר, לא יודע, לא מכיר". כל אחד מבין שהתת ניצב הזה משקר כדי לא להפליל את עצמו. מה עושים במקרה כזה? מה עושים כשהפצ"רית מרמה וזורקת את הפלאפון שלה לים?

לשפוט כמו שלמה המלך

ענה הבית יוסף (ח"מ סימן טו) "ואם אינו רוצה להשיב ומכסה ומעלים דבריו ומשיב תשובות גנובות כדי שלא יוכל הדיין לעמוד על אמתת הדין, מה יעשה הדיין? לזכותו אי אפשר מאחר שנראה לו דין מרומה. ואם יסתלק מן הדין - היינו זכות, כי בזה יפטר אם שום דין לא יזקק לדונו."

מאחר שהעדר הביאור בא מחמת רמאותו

ועל זה נאמר (ב"ב קלא, סנהדרין ו ע"ב) "אין לדיין אלא מה שענינו רואות וכיון שנראה לדיין שאם היה זה משיב על שאלתו היה הדבר מתברר, ומחמת שלא יתברר הוא כובש את דבריו - יעשה הדיין כאלו השיב ונתברר שקרו ויחייבו באומדן הדעת, אף על פי שאינו יכול לברר שקרו כביאור. מאחר שהעדר הביאור בא מחמת רמאותו שאינו רוצה להשיב על הקירות ודרישות אומדנא דמוכח הוא, ורשאי דיין מומחה לדון באומדנא דמוכח כזה". הגמרא מביאה סיפור מרבי בנאה (ב"ב נה). שפעל כך, ורבי בנאה למד דין זה מאב החכמים שלמה ע"ה כמעשה דשתים נשים זונות (מ"א ג טז-כ).

ויהי רצון שנזכה לראות את מערכת המשפט בישראל שופטת בצדק, לא מוותרת לעשירים, לעיתונאים, למקורבים, למיחסים ולחברים שלהם. לא מחמירה עם אנשים שאינם דומים בדעותיהם לשופטים. ובקיצור משפט צדק כמו מלכות בית דוד. אמן ואמן.

סיפורים על הרב זצ"ל

בנו של הרב זכה בתביעה, הרב שילם

העיתונים "יום השישי" ו"ערב שבת" היו עיתונים עם תכנים דתיים, אבל לפעמים הם היו נכשלים, כמו כל עיתון, בלשון הרע, גם כנגד רבנים בכלל וגם כנגד הרה"ג מרדכי אליהו זצ"ל. לא תמיד זה היה בכוונה, לפעמים איזה כתב הביא ידיעה לא מוסמכת והעורכים לא בדקו כל צרכם. וכך זה קרה פעם, פעמיים או יותר. אחת הדרכים שבהן מתמודדים עם כתבות כאלה היא תביעה בבית-משפט אזרחי. הרב מרדכי אליהו לא היה מוכן ללכת לתביעה בבית-משפט אזרחי אפילו במקרים שבהם בוודאי היה יוצא זכאי. אדם במעמדו היה יכול לזכות במאות אלפי שקלים על כל תביעה של לשון הרע, אבל הרב חשב שזה חילול השם להזדקק לבתי-משפט, גם במקרים שזה מותר על-פי ההלכה. הציבור עלול ללמוד ממנו להזדקק לבתי-משפט גם במקום שצריך ללכת לבית הדין, ולכן הוא היה מוכן לספוג את העלבונות ובלבד שלא להזדקק לבתי-משפט.

מוספר ישראל גליס: הייתי עורך חדש בעיתון "ערב שבת", שבעברו נכשל כמה פעמים בלשון הרע. השתדלתי לתקן את המעוות, אבל פעם אחת הייתי בארצות-הברית למשך שבועיים, ובתקופה הקצרה הזו אחד הכתבים כתב משהו שלילי על אחד מבני המשפחה של הרב, דבר שהסתבר כדבר שאינו נכון כלל. אותו בן החליט להיפרע מהעיתון על כל מה שכתבו על הרב בעבר, ותבע אותי ואת העיתון בבית-משפט אזרחי על סכום נכבד מאוד.

הבן של הרב זכה בכל סכום התביעה, ובסופו של דבר אני הייתי צריך לשלם את הסכום הזה מכיס. לא ידעתי איך אגייס סכום כל כך נכבד.

עשיתי את מה שתמיד אני עושה והלכתי לבית הרב אליהו. סיפרתי לו שיצאתי חייב בדין ושאלתי מה עלי לעשות. הרב אמר לי: "יצאת חייב בדין? תשלם!". אמרתי לו: "אין לי". אמר לי הרב: "או אחריות שלך שלא יכתבו לשון הרע בעיתון שאתה עורך. לא עמדת באחריות שלך - תשלם".

עוד אמר לי הרב, שהתשלום הזה אינו מכסה את הנזק של לשון הרע שכותבים על רבנים. "לשון הרע על רב עלול לגרום פגיעה חמורה בהלכה. תאר לעצמך שמישהו ששומע שיעורים באופן קבוע אצל רב פלוני יקרא כתבה שלילית שמתפרסמת אצלך בעיתון. הוא יאמר: למה לי לשמוע שיעורים אצל הרב השלילי הזה? וכל האשמה של מניעת התורה שלו ושל אחרים היא באחריותך", הסביר לי הרב.

"תאר לעצמך שלמישהו יש שאלה הלכתית בהלכות נידה או בהלכות שבת והוא קורא שהרב האלמוני עשה מעשה רע. אם זה אמת, שקר או חצי שקר, זה כבר לא משנה. אותו אדם לא ילך לשאול יותר את הרב הזה שאלות הלכתיות. הוא עלול לא לשאול שום רב שאלה, כי הוא יקשר בין כל הרבנים, וכתוצאה מכך יפעל לפי דעתו האישית ולא לפי מה שהתורה מצווה אותו". כשהבנתי את חומרת העניין הזדעזעתי. כשהרב ראה מה שעובר עלי הוא הוציא ממגירה שהיתה ליד שולחנו פנקס צ'קים אישי ואמר לי: "אתה פגעת בבן משפחתי ואתה צריך לשלם. אני יודע שאין לך, קח את הכסף ובלבד שאותו בן משפחה לא ידע שאת הכסף קיבלת ממני". הרב כתב לי צ'ק עצמי על כל סכום התביעה ואמר לי: "חפרע את הצ'ק בבנק ותשלם במזומן". יצאתי מבית הרב רועד כולי כשהצ'ק בידי. לא יכולתי לעמוד על רגליי. ישבתי בחוץ על המדרגות והתחלתי לבכות כמו ילד קטן. כזו גדלות נפש לא ראיתי מעודי.

כמובן שעשיתי את מה שהרב אמר. אני חושב שאותו בן משפחה לא יודע עד היום מהו המקור האמיתי של הכסף שהוא זכה בו בתביעה. אולי רק עכשיו, כשהוא יקרא את הסיפור הזה, הוא ידע את הסיפור האמיתי.

מיותר לספר שמאותו יום ואילך נזהרתי אלף פעמים שלא יצא שום אבק של לשון הרע מתחת ידי. את הלימוד שלי כבר למדתי.

(ישראל גליס, עורך עיתון "ערב שבת" לשעבר)

תשובה כהלכה

הכול לטובה איך אפשר להאמין באמת שהכול לטובה? ה' הוא טוב ומיטיב, וכל בריאת העולם הייתה כדי להטיב. טוב להסתכל בהשגחה הנפלאה שיש לה' עלינו. אבל מה שעושים אנשים אחרים הוא לא בהכרח לטובה, כי יש בחירה חופשית של אנשים גם להרע לאחרים שלא כדין. לכן הם נענשים, ולכן מותר לתבוע אותם לדין תורה.